

IPOSTAZE ALE RELAȚIILOR POLITICE DINTRE MARAMUREȘENI ȘI BISTRITENI ÎN SECOLUL AL XVI-LEA¹

Keywords: *political relations; Maramureș; Bistrița; XVIth century; Bistrița archive; documents; medieval history of Transylvania;*

Cuvinte cheie: *relații politice; Maramureș; Bistrița; secolul al XVI-lea; arhiva Bistriței; documente; istoria medievală a Transilvaniei.*

În secolul al XVI-lea, Maramureșul și Bistrița au reprezentat din punct de vedere politic două entități teritoriale distincte (comitat versus district), din punct de vedere social putându-se vorbi de două comunități diferite în ceea ce privește etnia dominantă (români respectiv sași) iar din punct de vedere al dispunerii geografice, două teritorii învecinate aflate la intersecția cu drumurile comerciale majore. Și totuși, pentru perioada mai sus amintită, conform surselor istorice se poate observa existența unor relații între aceste unități teritoriale, relații care au avut un aport substanțial în evoluția istoriei.

O cercetare mai atentă a documentelor și a lucrărilor de specialitate privitoare la trecutul Maramureșului, respectiv al Bistriței relevă diferite aspecte privitoare la aceste raporturi. Se consideră necesar a supune discuției, încă de la începutul acestui studiu faptul că, problematica raporturilor dintre micro-regiuni nu a fost o temă pedilectă pentru istoriografia română. Astfel, cercetările noastre resimt lipsa unei lucrări de sinteză care să abordeze procesul complex al dezvoltării acestor relații sub toate aspectele sale componente, deși examinarea acestor interferențe are o importanță crucială pentru cercetarea istoriei Transilvaniei medievale.

Dinamica raporturilor dintre Maramureș și Bistrița este o temă mai puțin abordată de către istoriografia noastră, deși arhivele furnizează informații consistente care să ajute la o radiografiere a evoluției acestor relații.

Demersul de față își propune să prezinte doar câteva ipostaze ale relațiilor politice dintre comitatul Maramureș și districtul Bistriței din decursul secolul al XVI-lea, așa cum rezultă din analiza corespondenței purtate de oficialii celor două regiuni. Dat fiind faptul că o analiză a dinamicii acestor raporturi este o temă întinsă și complexă, care necesită o investigație riguroasă a unui volum de documente masiv și diversificat, articolul de față va creiona doar o analiză preliminară a relațiilor politice care să permită familiarizarea cititorului cu problematica abordată.

Viața în epoca medievală nu decurge lin și uniform, ci este perturbată de dezastre naturale, de epidemii și războaie. Evul mediu poate fi considerat un timp al apartenențelor, al loialităților, un timp al luptelor cu spaimele milenariste și al entuziasmului mistic, dar mai ales a comunității. Acesta se structurează pe temeiul unor solidarități diverse: religioase, etnice, economice, familiale și sociale².

¹ Autoarea dorește să mulțumească pentru suportul financiar din programul co-finanțat de PROGRAMUL OPERAȚIONAL SECTORIAL PENTRU DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE 2007 – 2013, Contract **POS DRU 6/1.5/S/4** – „STUDII DOCTORALE, FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI UMANISTE”.

² Florian Dumitru Soporan, *Națiunea medievală în Europa Centrală și de Est (secolele XIII-XVI)*. Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 14.

Societatea medievală transilvăneană, neuniformă și neunitară se dezvoltă și se divizează din punct de vedere teritorial în comitate nobiliare, scaune secuiești, scaune și districte săsești, respectiv districte românești. Între aceste comunități teritoriale de nivel subregional au existat, așa cum era de așteptat, interferențe politice, sociale, economice, etnice și religioase care se reflectă și în cultura acestora: românii, maghiarii, sașii și secuii trăind pe același teritoriu, s-au influențat reciproc³. Dezvoltarea acestor legături a avut loc treptat: la început au predominat schimburile comerciale, apoi intervin relațiile politice, juridice, etc. Secolul al XVI-lea a fost pentru Transilvania o perioadă de puternice frământări politice, sociale și religioase, o perioadă de accentuare a sensibilităților etnice, o perioadă în care raporturile dintre regiuni au avut un rol important în schimbările survenite în evoluția istoriei. În această perioadă au loc o serie de evenimente în istoria Ungariei cu consecințe importante pentru Maramureș și Bistrița. Tot acum pentru stăpânirea părții nord-estice a Ungariei și a Transilvaniei s-au purtat lupte continue între diferiți pretendenți la tronul Ungariei și între aceștia și pretendenții la scaunul de voievod al Transilvaniei. În cadrul acestor lupte Maramureșul a avut un aport important datorită cetății Hust existentă pe teritoriul acesteia, în care deseori se refugiau familiile unor pretendenți. De asemenea, cetatea Hust a avut vaste domenii și venituri importante din ocnele de sare maramureșene fapt pentru care cetatea a atras adesea și armate care o asediau și care au jefuit satele maramureșene⁴. Pentru înțelegerea acestor ipostaze din viața societății medievale este necesară o analiză a dinamicii acestor relații și a rolului avut de acestea în evoluția economică, socială și politică a Transilvaniei medievale.

Pentru cele două teritorii studiate, secolul al XVI-lea a reprezentat un secol de intense schimbări politice dat fiind faptul că în această perioadă are loc trecerea de la voievodat la principat, și odată cu aceasta comitatul Maramureș, care nu a făcut parte din voievodatul Transilvaniei, e înglobat principatului. Tot în acest secol în perioada domniei lui Petru Rareș, Bistrița cu Valea Rodnei au fost sub ascultare față de domnul Moldovei (Bistrița e dăruită de regele Ungariei, Ioan Zapolya, lui Petru Rareș, domnul Moldovei, în 1527⁵). Toate aceste schimbări politice însă nu au împiedicat colaborarea dintre cele două teritorii vecine, ci dimpotrivă au determinat crearea unor relații complexe, dictate de buna vecinătate existentă între ele, dar mai ales dictate de interesul comun pentru apărarea în fața pericolelor și a invaziilor.

Pentru o mai bună înțelegere a temei abordate se cuvine o circumscriere a spațiului vizat. Astfel, în demersul de față se va face referire la Maramureș ca entitate istorică situată din punct de vedere politico-administrativ și geografic pe ambele maluri ale Tisei. În perioada studiată, acesta era împărțit în patru plase: Plasa de Sus, Plasa Cosău, Plasa Sighet și Plasa de Jos. Din perspectiva limitelor geografice, Maramureșul avea ca hotare Carpații Păduroși, Munții Rodnei, Lăpușului, Oașului și Bârjavei, iar pe câmpia Tisei se întindea până la Teceu. În 1454, se anexează Maramureșului și ținutul superior al văii Bârjava, cu cinci localități, care formau proprietățile voievodului român din Ung⁶.

Comitatul Maramureș avea în fruntea sa un comite suprem care făcea parte din sfatul regelui și din Dieta țării. Acesta avea atribuții în confirmarea vicecomitelui ales de nobili în congregația comitatului și era ajutat în îndeplinirea atribuțiilor sale de vicecomite și de cei 4 juzi ai nobililor. Informații despre primul vicecomite al Maramureșului datează din 1383, iar mai târziu se creează „funcțiunea de al doilea vicecomite și de substitut al primului, funcțiunii care sunt unite cu acelea de castelani sau pârclabi ai cetăților Hust și Coștiui”⁷. Printre funcționarii

³ Ioan Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei medievale: de la etnogeneza românilor până la Mihai Viteazul*. Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1997, p. 213.

⁴ Mihai Marina, *Maramureșenii- portrete și medalioane*. Cluj-Napoca, Ed. „Dragoș Vodă”, 1998, p. 52-53.

⁵ Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*. București, Ed. Librăriei Socecu&Comp, 1899, p. XVII.

⁶ Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*. Baia-Mare, Ed. „Gutinel”, 1997, p. 15-17.

⁷ *Ibidem*, p. 52-53.

mai importanți ai comitatului se numărau și asesorii jurați (în număr de 12) cu atribuții judecătorești. Ei formau împreună cu comiții supremi sau cu locțiitorii lor (vicecomiții) și alături de alți nobili desemnați instanța de judecată comitatensă („sedes iudiciaria”). Problemele curente cu care se confrunta comitatul puteau fi rezolvate în cadrul congregației generale nobiliare la care participau toți nobilii din perimetrul comitatensă⁸. Nobilii formau așa-numita „Universitas Nobilium”, exercitându-și prerogativele în congregația generală care se convoca obligatoriu cel puțin o dată pe an. Congregația alegea 12 persoane, din care primii 4 primeau însărcinarea de pretori, iar ceilalți îndeplineau funcția de jurați asesori („jurati assessores”). Aceștia împreună cu vicecomiții formau așa cum s-a mai amintit instanța de judecată comitatensă („sedes iudiciaria”), care se convoca la fiecare 15 zile și ale cărei ședințe, pronunțate în public, se puteau apela la congregație⁹. În ceea ce privește nobilii, printre drepturile privilegiate principale ale acestora se numără și dreptul de a nu fi arestați fără citare și condamnare prin judecată prealabilă¹⁰. Maramureșul a aparținut direct de regatul maghiar, fiind până în 1538 sub autoritatea palatinului, iar apoi prin pacea de la Oradea (24 februarie 1538) încheiată între împăratul Austriei Ferdinand I de Habsburg și regele Ungariei Ioan Zapolya, comitatul trece în structurile administrative ale principatului Transilvaniei¹¹.

În ceea ce privește districtul Bistriței, până în a doua jumătate a secolul al XV-lea, în fruntea sa se afla un comite regal a cărui persoană coincidea cu cea a comitelui secuilor. Odată cu desființarea jurisdicției comiților regali din districtul Bistriței, iar apoi cu obținerea dreptului de alegere a juzilor, alături de organizarea religioasă și regimul juridic comun, cu forul de apel la Sibiu, s-au creat premisele formării „Universității Săsești”¹². Toate problemele de ordin fiscal, administrativ și juridic se reglementau în adunările districtuale periodice. Cu timpul puternica implicare a orașelor în administrația scaunelor, respectiv districtelor, a determinat preluarea întregii conduceri politice și juridice a teritoriului respectiv. Orașul Bistrița a fost condus de un jude primar, 12 jurați aleși anual și un centumvirat. Judele și jurații alcătuiau magistratul orașesc cu atribuții de for executiv¹³. În domeniul juridic, magistratura era instanța de apel pentru cauzele civile. Ca primă și ultimă instanță, magistratul hotăra în procesele criminale, de trădare sau de furt¹⁴.

În perioada principatului, numărul satelor districtului Bistrița ajunge la patruzeci și patru, iar centrul districtului era orașul liber regesc Bistrița (în 1475 Bistriței îi este dăruit domeniul Rodnei). Magistratul orașului Bistrița îndeplinea și funcția de cârmuire a districtului, fiind forul tutelar al locuitorilor din district¹⁵.

Orașul Bistrița era amintit încă din secolul al XIV-lea printre primele patru-cinci orașe mai mari din Transilvania, atât din punct de vedere al numărului populației cât și din punct de vedere al organizării politice și urbane (după Brașov, Sibiu, Cluj, alături de Sighișoara)¹⁶. Din punct de vedere al populației, din anul 1500, Bistrița era pe locul patru, după Cluj, cu aproximativ 4500 locuitori fiind un important centru comercial și meșteșugăresc¹⁷. Bistrița avea o

⁸ Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler (coord.), *Istoria Transilvaniei*. Vol. I, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2009, p. 240. 287-288.

⁹ Filipașcu, *op.cit.*, p. 52-53.

¹⁰ Ioan Ceterchi (coord.), *Istoria dreptului românesc*. Vol. I. București, Ed. Academiei Române, 1980, p. 479-480.

¹¹ Marian Nicolae Tomi, *Maramureșul istoric în date*. Cluj Napoca, Ed. Grinta, 2005, p. 53.

¹² Pop, Năgler, *op.cit.* vol I, p. 242-243, 291.

¹³ Konrad G. Gündisch, *Patriciatul orașenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea*, în *File de Istorie*, nr. IV, 1976, p. 168.

¹⁴ Pop, Năgler, *op. cit.*, vol. II, p. 179-180.

¹⁵ *Ibidem*, p.175-177; Gündisch, *op. cit.*, p. 155.

¹⁶ Ștefan Pascu, *Din trecutul istoric al orașului Bistrița*, în *File de Istorie*, vol. I, 1971, p. 14.

¹⁷ Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*. Koln-Wien, 1988, p. 7-8 apud András Péter Szabó, *Besztercze Város Levéltárának Történetéhez*, în *Levéltári Közlemények*, 78, 2007, p. 99.

ășezare geografică propice fiind ășezată la intersecția unor importante căi de comunicații. Vecinătatea cu Moldova și relațiile intense cu Polonia, pădurile bogate și apropierea resurselor minerale de la Rodna, au determinat un cadru favorabil dezvoltării acesteia¹⁸. Bistrița a avut o poziție deosebită în relațiile Transilvaniei cu Moldova.

Legăturile Maramureșului cu regiunile învecinate s-au făcut prin potecile și drumurile șerpuitoare care trec dealurile și munții. Legăturile cu Transilvania se făceau fie prin pasul Rodnei spre Năsăud, fie spre Țara Lăpușului. Drumul spre Moldova se făcea prin Borșa, peste pasul Prislop, coborând în bazinul Bistriței Aurii. Acesta este drumul pe care a trecut și voievodul Bogdan înainte de a întemeia Moldova¹⁹. Drumul acesta, însă, devine impracticabil iarna, de cele mai multe ori maramureșenii fiind nevoiți să treacă spre Moldova prin districtul Bistriței. Drumul Suhardului, care lega Bistrița de Moldova, era o arteră circulată permanent și trecea de la Bistrița la Rodna, peste munții Suhardului, pe Valea Bistriței spre Dorna. Existența unui drum care lega Bistrița și Rodna de Moldova este consemnat încă din secolul al XIII-lea, acest drum făcea legătura cu Haliciul²⁰.

Românii din Maramureș au fost în contact permanent cu cei din Transilvania mai ales după apariția marilor târguri din Bistrița²¹. Aceasta obține dreptul de a ține târg în fiecare an încă din 1353²². De altfel, târgurile vestite ale bistrițenilor atrăgeau nu număr mare de români din toate părțile.

Bistrița a avut contacte strânse cu centrele din nordul Transilvaniei, cu funcționarii comitatului și nobilii, cu orașele, târgurile și satele din afara teritoriului sășesc până spre Baia Mare, Baia Sprie, precum și cu orașele din comitatul Maramureș²³. Albert Berger considera că orașul Bistrița a întreținut legături cu Moldova învecinată și temporar și cu Maramureșul.

O serie de informații concludente și totodată valoroase despre legăturile maramureșenilor cu bistrițenii se găsesc în corespondența purtată de demnitarii celor două zone, existentă în cadrul fondului Primăriei orașului Bistrița, Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj. Dintre scrisorile trimise de maramureșeni unele au fost publicate în diferite colecții de documente integral, cum ar fi Colecția Hurmuzaki²⁴ sau sub formă de regeste²⁵.

Așa cum se poate observa din documente, pentru rezolvarea diferitelor probleme de ordin politic, social sau economic, oficialii comitatului Maramureș se adresau magistratului sășesc al Bistriței ca „buni vecini și prieteni”, cele mai frecvente formule de adresare fiind: *prudens et circumspecte vir, domine amice ac vicine nobis semper observande*²⁶ sau *prudens et circumspecte domine, amice vicineque honorande*²⁷.

¹⁸ Samuil Goldenberg, *Contribuții la istoria Bistriței și a văii Rodnei la începutul secolului al XVI-lea*, în *Studia Universitatis Babeș Bolyai*, 1960, Ser. IV, Fasc. 1 Historia, p. 59; Adrian Onofreiu, *Orașul Bistrița- habitat și toponimie*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, vol. 34, 1995, p. 295.

¹⁹ Ioan Țelman, Ioana Mariș-Dăncus, Elisabeta Faiciuc, *Cuhea în istoria și cultura Maramureșului*. Sighetu Marmației, Ed. Muzeului Maramureșului, 2005, p. 25-26.

²⁰ Șerban Papacoste, *Politica comercială a Țării Românești și Moldovei în secolele XIV-XVI*, în *Studii și materiale de istorie medie*, X, 1983, p. 37, apud Gabriela Rădulescu, *Considerații cu privire la statutul politic al Bistriței în secolele XIII-XV*, în revista *File de Istorie*, vol. V, 1988, p. 46-47.

²¹ Filipașcu, *op.cit.*, p. 88.

²² *Documenta Romaniae Historica* seria C. vol. X, București, 1977, Ed. Academiei Române, p. 205, nr. 187.

²³ Albert Berger, *Urkunden- Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203-1570*. Köln-Wien, 1986, vol. I. p. XXVI.

²⁴ *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*. I-XXI. Supl. I-II. București, 1887-1942.

²⁵ Albert Berger, *op. cit.*, vol. I-III.

²⁶ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelen (Bistrița, Brașov, Sibiu)*, vol. XV al Colecției Hurmuzaki, partea I, 1358 - 1600. București, 1911, p. 688, nr. 1270.

²⁷ *Ibidem*, p. 686, doc. nr. 1267.

Comunicarea dintre aceste două teritorii vecine a avut un rol important în propagarea veștilor, în difuzarea de informații cu privire la diverse probleme existente, precum și în schimbul de știri în legătură cu pericolele externe comune sau diferite mișcări de trupe. Alte subiecte ale corespondenței dintre cele două regiuni au fost cele referitoare la rezolvarea diferitelor conflicte existente în cadrul populației, cum ar fi cele judiciare (furturi, tâlhării, omoruri) sau a celor economice (legate de păscutul oilor, sau comerțul cu anumite produse). Intervențiile demnitarilor pentru rezolvarea diferitelor probleme ale supușilor, precum și pentru apărarea intereselor acestora, a determinat crearea corespondenței oficiale dintre autoritățile celor două unități teritoriale. Scrisorile acestora, referitoare la relațiile politice din decursul secolului al XVI-lea oferă informații pertinente cu privire la principalele probleme politice ale epocii, cum ar fi năvălirea tătarilor, mișcările de trupe sau fuga domnului Moldovei. Aceste interferențe politice, pe care le relevă corespondența demnitarilor, pot fi grupate în: schimburi de informații (vești) cu privire la diferite evenimente de interes comun, trimiterea de solii și însoțirea oficialilor.

Trebuie remarcat faptul că emiterea documentelor de către demnitari nu era constantă, ea fiind influențată de evenimentele politice și sociale ale epocii. Astfel se poate constata existența anumitor perioade de „tăcere” a documentelor, iar acest lucru poate fi determinat fie de pierderea/distrugerea lor, fie de apariția unor pericole externe sau interne. De exemplu, se știe că în cazul epidemiei de ciumă din 1573 au fost întrerupte contactele dintre Bistrița și Sibiu. Se pare că acest lucru este valabil și pentru relațiile bistrițenilor cu maramureșenii. Un alt lucru care se constată din analiza documentelor este faptul că există anumite probleme comune care determină amplificarea corespondenței, cum ar fi fuga domnului Moldovei.

În ceea ce privește schimburile de informații, în general cererile vin din partea maramureșenilor care nu au beneficiat de o poziție atât de privilegiată geografic ca și bistrițenii. Cererile de vești erau reciproce între cele două teritorii și sunt specifice nu doar secolului al XVI-lea ci întregului ev mediu (există schimburi de vești și în secolul al XV-lea, al XVII-lea, etc).

Un exemplu elocvent în acest sens poate fi considerată problema legată de fuga domnului Moldovei, Iancu Sasul (1579-1582). În cadrul arhivei orașului Bistrița se păstrează o serie de scrisori trimise de maramureșeni către vecinii lor bistrițeni în legătură cu fuga domnului Moldovei. Se pare că zvonurile legate de această fugă apar încă din iulie 1582. Conform corespondenței, comitele de Maramureș, Gaspar Kornis scrie din Sighet judeului primar al Bistriței, Caspar Bwdaky, în legătură cu amânarea „adunării pentru hotar”²⁸ datorită zvonurilor legate de fuga domnului Moldovei, Iancu-Vodă în 3 iulie 1582. În cuprinsul scrisorii comitele Maramureșului afirmă: „Deci am acum de știre că în Moldova este oaste și că Voevodul ce este acum ar vrea sa fugă; ba încă am poruncă de la Măria Sa să-l supraveghez dacă iea încoace, să mă ieau după el...”²⁹. Se pare că și bistrițenii aveau aceeași poruncă încă din 1581, dată de către voievodul Transilvaniei, Cristofor Bathory, să-l oprească pe Iancu-Vodă dacă „ar încerca să fugă, fie și în Maramureș” (document din 10 martie 1581)³⁰. În 10 iulie 1582, Gaspar Kornis scrie o nouă scrisoare bistrițenilor despre gândul de năvălire la Bistrița al domnului Moldovei, afirmând: „Deci mie așa-mi vine știrea că [voievodul Moldovei] ar fi în tabără în Rodna și ar vrea să mergă spre Bistrița”³¹. Comitele cere bistrițenilor știri sigure cu privire la această problemă („Și te rog pe d-ta să-mi dai despre aceste lucruri știri sigure, fiindcă și eu sunt aici la hotară supt munți cu ochii în toate părțile”³²). O nouă scrisoare în legătură cu aceeași problemă,

²⁸ Se referă la muntele de graniță dintre cele două regiuni („Înțeleg ce zi ai hotărât d-ta cu ișpanul ca să vă adunați pe munte să umblați hotarul”): Iorga, *op. cit.*, p. 686, nr. 1267.

²⁹ *Ibidem*, p. 686, nr. 1267.

³⁰ *Ibidem*, p. 681, nr. 1261.

³¹ *Ibidem*, p. 687, nr. 1269.

³² *Ibidem*.

fuga domnului Moldovei, este trimisă bistrițenilor pe 19 iulie 1582³³, tot de către Gaspar Kornis. Documentul relatează faptul că: „iată de mai mult de două luni îmi aduc tot astfel de știri că Voevodul Moldovei numai de aceia cutreieră țara ca, dacă se întâmplă să fugă de acolo, să știe în care parte să apuce în siguranță”. De asemenea, comitele cere sa-i fie trimise știri noi cu privire la problemă („Pe d-ta te rog, ca pe un bun, credincios vecin și prieten și domn prieten ... să-mi dai de știre zi și noapte. Eu mi-am trimis omul acolo la d-ta ... și dacă d-ta vei afla ceva sigur, să-l trimeți la mine, zi ori noapte, tot una e”). Comitele subliniază printre altele și poziția strategică a Bistriței făcând referire la apropierea de Rodna care le furnizează știri noi: „Iacă Rodna nu e departe de d-voastră. D-ta poți avea de acolo în fiecare zi știri tot mai noi”³⁴.

Conform documentelor vremii la sfârșitul lui august 1582 Sultanul Sinan pașa a decis mazierea domnului Moldovei Iancu Sasul³⁵. În septembrie 1582, Sigismund Bathory a ordonat sașilor din Bistrița să trimită pușcași la frontieră, în munți, pentru a opri fuga domnului Iancu Sasul în Ardeal³⁶. Plecarea acestuia din Moldova a prilejuit „răscoala țăranilor de sub munți și agitații printre juzii satelor din Maramureș, urmate de închiderea trecătorilor”³⁷.

Pentru că trecerea prin Transilvania i-a fost interzisă așa cum s-a putut observa din documentele analizate, Iancu Sasul a încercat să fugă prin Polonia înspre Ungaria Superioară unde a cumpărat (în regiunea Zips) o proprietate. În drumul său prin Polonia însă, a fost prins și arestat, lângă Sniatyn (localitate situată la intrarea în Pocuția) în 5 septembrie 1582, de către starostele N. Jazlowiecki. În 28 septembrie 1582 a fost decapitat, la porunca lui Ștefan Batory, la Liov încălcându-se astfel dreptul de azil politic pe care Polonia, prin tradiție, l-a oferit tuturor fugarilor din Moldova³⁸.

Un alt exemplu ilustrativ în legătură cu schimburile de vești, de această dată privind mișcările de trupe, este scrisoarea căpitanului ardelean Francisc Nzakazo adresată bistrițenilor în 1564. Acesta le comunică celor din Bistrița informația conform căreia armata germana se găsește la Baia Mare și îi roagă să vegheze în toate părțile. De asemenea, le solicită trimiterea unor soldați atât spre Rodna cât și spre Maramureș („...oastea nemțească a supt la munte pe la Baia Mare. De aceea să veghiați în toate părțile. Deci să trimiteți în sus spre Baia Rodnei și să trimiteți d-v și spre Maramurăș”) ³⁹. Documentul este redactat în maghiară.

Tot în legătură cu mișcările de trupe este și scrisoarea din 2 mai 1593, când Jurg Pogan „șpan de Maramureș și Toma jurat” îi comunică lui Urban Weidner, primarul Bistriței și lui Simion, pârcașul din aceeași localitate faptul că armata de 1000 mercenari („oameni nămiți în bani”) ce a trecut prin Maramureș a fost comandată de Gaspar Kornis. Maramureșenii amintesc și faptul că emisarii trimiși în Polonia nu au de transmis vești rele. Demnitarii maramureșeni cer autorităților din Bistrița să le comunice ce se petrece în Moldova. Corespondența confirmă faptul că, maramureșenii au oameni trimiși în Polonia de unde primesc vești pe care le transmit bistrițenilor, iar aceștia la rândul lor, au oameni delegați în Moldova („Derept acea și acmu

³³ *Ibidem*, p. 688, nr. 1270.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la Istoria Românilor* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki. Vol XI *Acte din secolul al XVI-lea, relative la domnia și viața lui Petru-Vodă Șchiopul: 1517-1612*. București, Stabilimentul Grafic I.V. Socec, 1900, p. LII.

³⁶ Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, p. LXXXIV.

³⁷ Alexandru Gonța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII*. București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 166.

³⁸ Tiberiu Ciobanu, *Domnitori români mai puțin cunoscuți*. Timișoara, Ed. Excelsior Art, 2005, p. 105-107; P.P. Panaitescu, *Sfârșit al lui Iancu Vodă Sasul*, în *Revista istorică*, X, nr. 7-9, București, 1924, p. 171-173.

³⁹ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, *Fond Primăria orașului Bistrița*, seria a II-a, nr. vechi 287; Iorga, *Documente privitoare*, XV, p. 593-594, nr. 1104.

avem om acolo [...] c-am înțeles că aveți omiri în Moldua”)⁴⁰. Un detaliu deosebit de important care trebuie remarcat în cazul acestui document este faptul că este limba română.

Alte știri semnificative legate de năvălirea tătarilor au fost înregistrate și în iulie 1594⁴¹. Veștile sunt confirmate de năvălirea unui număr de aproximativ 40.000 de tătari care atacă cetatea Hust. Aceasta va rezista asediului, iar tătarii se vor deplasa spre Sătmăr de unde vor jefui teritoriile din jur, până în 1598 când se vor retrage spre răsărit, tot prin Maramureș⁴².

Schimburile reciproce de informații reprezentau o constantă în epocă. Acestea aveau loc și între alte comunități teritoriale de nivel subregional, schimburile dintre bistrițeni și maramureșeni nereprezentând un caz izolat. Documentele vremii atestă faptul că bistrițenii ofereau informații despre situația din Maramureș și magistratului orașului Sibiu, cu care întrețineau o bogată corespondență. Un exemplu concludent în acest sens îl constituie scrisoarea celor din Sibiu, redactată în 25 februarie 1529, prin care aceștia cer judeului și juraților orașului Bistrița trimiterea unor iscoade în Maramureș pentru a fi la curent cu evenimentele din acele regiuni⁴³. Într-un alt document din 13 august 1529, magistratul orașului Sibiu le solicită bistrițenilor, printre altele, și vești din Maramureș, Moldova și Ungaria⁴⁴.

În ceea ce privește trimerile de solii, un document din 1 iunie 1509 trimis de judele și jurații orașului Sighet către magistratul orașului Bistrița, informează despre sprijinul pe care l-au oferit maramureșenii crainicilor veniți din Bistrița la porunca regelui și trimiși în Polonia⁴⁵. O altă scrisoare, referitoare la trimerile de solii, este cea din 25 februarie 1529 trimisă de magistratul orașului Sibiu către judele și jurații orașului Bistrița, prin care sibienii îi informează despre speranța într-o apropiată revenire a regelui Ferdinand, căruia i s-a trimis o solie prin Maramureș spre Casovia⁴⁶. Informații privind însoțirea oficialilor le oferă un document din 27 septembrie 1563 în care, Ioan Sigismund Zapolya roagă pe bistrițeni să-l ducă în siguranță pe Francisc Ferufinus până la Hust înlesnindu-i astfel trecerea spre Polonia⁴⁷.

Din analiza preliminară a izvoarelor istorice prezentate se poate concluziona că, între comitatul Maramureș și districtul Bistriței în decursul secolului al XVI-lea au existat relații de bună vecinătate, marcate de interesul comun al celor două teritorii. Cu toate că este vorba de două tipuri de comunități distincte atât din punct de vedere al etnicității cât și al organizării politico-administrative se poate discuta de o cooperare între cele două entități pentru perioada de timp studiată. Bistrița deține o poziție geografică strategică, fiind așezată în apropierea granițelor cu Moldova și la intersecția unor importante căi de comunicații. Această poziționare îi va permite obținerea mult mai rapidă a diverselor informații cu privire la evenimentele politico-militare ce au loc. De aceea, de cele mai multe ori, solicitările de informații vin din partea maramureșenilor, care nu au beneficiat de o poziție atât de privilegiată geografic ca și vecinii lor bistrițenii. De exemplu, în cazul problemei legate de fuga voievodului Moldovei, maramureșenii afirmă: „Apoi cred că la dumneata sunt cunoscute afacerile Voievodului Moldovei [...]”⁴⁸.

Demersul de față a reprezentat doar o trecere în revistă succintă a unor aspecte care se consideră a fi importante pentru studierea dinamicii relațiilor dintre comitatul Maramureș și

⁴⁰ George Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș, Alexandra Moraru, *Documente și însemnări românești din secolul XVI*. București, Ed. Academiei Române, 1979, p. 204; Alexandru Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVI et du début du XVII siècle tirées des archives de Bistritz (Transylvanie)*. București, 1926, p. 46-47.

⁴¹ Iorga, *Documente privitoare*, XV, p. 724, nr. 1329.

⁴² Tomi, *op. cit.*, p. 57-58.

⁴³ Berger, *op. cit.*, I, nr. 1101.

⁴⁴ *Ibidem*, I, nr. 1170.

⁴⁵ *Ibidem*, I, nr. 511.

⁴⁶ D.J.A.N.Cluj, *Fond P.O.B.*, seria a II-a, nr. vechi 237.

⁴⁷ *Ibidem*, seria a II-a, nr. vechi 280.

⁴⁸ Iorga, *Documente privitoare*, XV, p. 687, doc. nr. 1269.

respectiv districtul Bistrița și pentru care există surse arhivistice importante. Arhiva orașului Bistrița este una dintre cele mai bine întreținute arhive medievale și conține informații consistente pentru cercetarea relațiilor dintre entitățile teritoriale studiate. Acest subiect de actualitate rămâne unul deschis spre viitoare analize mai complexe și mai profunde asupra evoluției relațiilor la nivelul celor două regiuni.

Aspects of the Political Relations Between the Officials of Maramureș and those of Bistrița During the Sixteenth Century

Abstract

This study presents only some aspects of political relations between the County of Maramureș and the District of Bistrița during the sixteenth century, as reflected by the analysis of the correspondence between the officials of the two micro-regions. The search for documents and reference works relating to the past of Maramureș and Bistrița reveals many times and in different situations issues referring to these relationships. Even if the sixteenth century was for the two areas a period of intense political change, this did not prevent the communication between the two territories. On the contrary they determined the creation of some complex relationships dictated by good neighborly cooperation between them, but mostly dictated by common interests in defending against dangers and invasions.

A number of valuable information about the relations between the people of Maramureș and Bistrița can be found in the correspondence between officials from the two areas, kept in Bistrița City Hall Fund, existing in the Department of the National Archives from Cluj County. Among the letters sent from Maramureș, some have been published in various collections of documents in full, such as in the Hurmuzaki collection, or as abstracts. The communication between the two neighboring territories played an important role in: spreading news (mutual exchange of information on troop movements), solving various social problems, solving existing conflicts within the population, solving judicial problems (thefts, robberies, murders) and economic ones (related to sheep pasturing or trade products). Also, documents capture valuable information on main political issues of that era such as troop movements, the escape of the Moldavia prince, or the Tatar invasion.

Such political interference, which shows that documents can be grouped as follows: exchange of information (news) about various events, sending messengers and accompanying officials. The exchange of news between the two territories was mutual, specific not just to the sixteenth century, but also to the entire Middle Ages. In general, requests come from Maramureș which did not benefit from a geographical position so privileged as that of Bistrița. Although there are two distinct types of communities both in terms of ethnicity (Romanian and Saxons) as well as the political-administrative organization, we can talk about the cooperation between the two territorial entities. From a preliminary analysis of historical sources it can be considered that there were good neighborly relations between Maramureș County and Bistrița District during the sixteenth century, marked by the common interest of the two territories.